

NET GEEN GOUD OP DE BARRICADEN 47 jaar Volksunie (1954-2001)

Van bij de oprichting in 1954 tot aan de opheffing in 2001, drukte de Volksunie (VU) mee haar stempel op de Belgische politieke geschiedenis. Als Vlaams-nationalistische partij ijverde ze voor een democratisch en sociaal Vlaanderen binnen een federaal België. Centraal in haar programma stond de Vlaams-nationalistische eis voor meer zelfbestuur, maar de partij kantte zich ook tegen de verzuiling, zette sociale thema's op de agenda en kaartte als eerste de milieuproblematiek aan. In de jaren 1970 groeide ze uit tot de tweede partij in Vlaanderen, maar het Egmontpact (1977) zorgde voor controversen en dissidenties. Na een periode van herstel in de jaren 1980 volgde een geleidelijke neergang in de loop van de jaren 1990. De VU slaagde er niettemin in een groot deel van haar programma te verwezenlijken: met de overdracht van bevoegdheden naar de regio's evolueerde België van een unitaire tot een federale staat. In 2001 viel de partij uiteen onder de druk van interne tegenstellingen.

De wetgevende verkiezingen van 1 juni 1958 vormden de eerste electorale proef voor de Volksunie. [ADV N, VAFA1807]

Vlaams-nationalistische partijen aan de verkiezingen, met uitzondering van een korte periode direct na de Tweede Wereldoorlog. De repressie had het Vlaams-nationalisme politiek tijdelijk lam gelegd. De Vlaamse Concentratie (1949) en Christelijke Vlaamse Volksunie (CVV, 1954) waren eerste pogingen om opnieuw Vlaams-nationalisten te laten participeren aan het politieke leven, maar voor een duurzame partijformatie was het wachten tot Walter Couvreur, Wim Jorissen, René Proost, Ludo Sels, Frans Van der Elst, Rudi Van der Paal en de enige CVV-volksvertegenwoordiger Herman Wagemans, op 15 december 1954 de Volksunie (VU) oprichtten. Op 24 april 1955 had in Gent het eerste partijcongres plaats en op 17 juli van dat jaar volgde de eerste van een reeks jaarlijkse meetings in zaal Majestic in Antwerpen. Kaderdagen, volksvergaderingen en een eerste betoging op 15 juli 1956 in Antwerpen, moesten meer bekendheid geven aan de partijthema's en de militanten sterken in hun optreden. Er kwam ook een partijblad met dezelfde naam, *De Volksunie*. De partijraad vormde de sturende factor, die onder meer de voorzitter koos en de partijlijnen uitzette. De daaropvolgende jaren kreeg de uitbouw van de partij verder gestalte, onder meer door de oprichting van jongeren- en vrouwengroepen en een studiedienst. De Vlaamse Militanten Orde (VMO) van Bob Maes werd ingeschakeld voor propagandadoel-einden en bewam een plaats in de partijstructuren.

Van doorstroom tot doorbraak

De Volksunie profileerde zich als een Vlaams-nationalistische en federalistische partij. Door haar programma te willen verwezenlijken langs democratische en parlementaire weg, brak ze grotendeels met de doelstellingen en de werkwijze van het Vlaamsch Nationaal

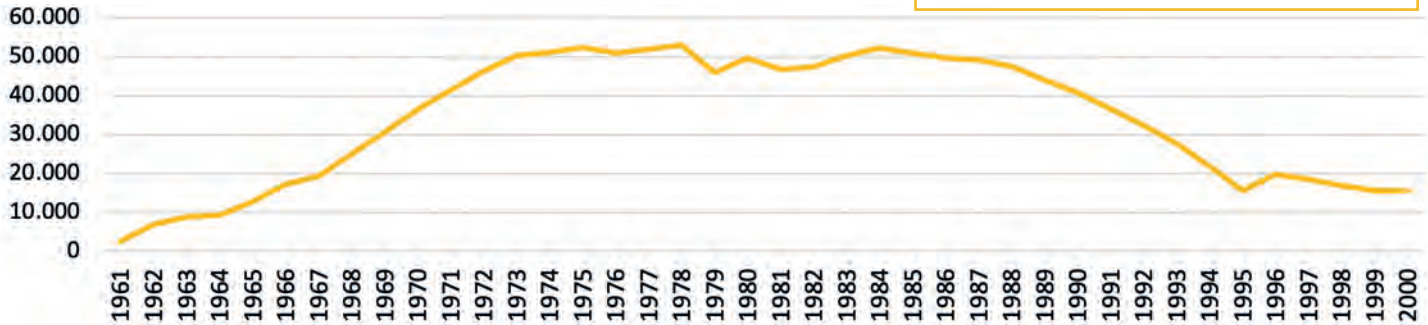

Oprichting en uitbouw van de partijorganisatie

Net als bij de traditionele partijen kan de oorsprong van de Vlaams-nationalistische partijen worden gevonden in de drie grote maatschappelijke breuklijnen, arbeid-kapitaal, kerk-staat en regionaal-nationaal. Die laatste conflictlijn zorgde sinds 1919 voor de deelname van

Frans Van der Elst voert het woord op het eerste partijcongres in Gent, 24 april 1955. [ADV N, VFE85/10]

Aantal leden Volksunie 1961-2000

Verbond (VNV) voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. De partij-rangen telden wel meerdere leden die daarin voor en ook tijdens de Tweede Wereldoorlog politiek actief waren geweest en tijdelijk de burgerrechten waren ontnomen. De partij was verder duidelijk christelijk geïnspireerd, maar kon ook andere levensbeschouwingen aantrekken. Voorts wierp zij zich op als verdediger van sociale rechtvaardigheid.

Het voorzitterschap ging in 1955 van Couvreur over naar Frans Van der Elst. Onder zijn impuls werd de strijd rond de achteruitstelling van de Nederlandse taal en van de Vlamingen in een politiek-institutioneel perspectief geplaatst. De partij meende dat alleen een federalistische organisatie van België voldoende kansen bood voor de ontplooiing van de Vlamingen. Naast taal- en culturele kwesties, was er ook plaats voor economische en sociale thema's. Op het tweede partijcongres in 1956 stonden amnestie en zelfbestuur centraal, maar ook het thema 'Werk in eigen streek'.

De wetgevende verkiezingen van 1958 vormden de vuurproef voor de Volksunie. Programma noch prille organisatie konden echter beletten dat de partij een magere uitslag boekte. Met slechts 104 823 stemmen voor de Kamer of 1,98% had zowel de Vlaamse Concentratie in 1949 als de CVV in 1954 beter gescoord. Partijvoorzitter Van der Elst, die in Antwerpen als lijsttrekker voor de Kamer van Volksvertegenwoordigers was opgekomen, werd wel verkozen. In volle schoolstrijd hadden vele katholieke kiezers voor de Christelijke Volkspartij (CVP) gestemd, hiermede toe aangespoord door de Brugse

bisschop Emiel De Smedt, die stemmen op de VU als 'zwaar zondig' bestempelde. In die omstandigheden werd beslist om niet deel te nemen aan de gemeenteraadsverkiezingen in 1958, al kwamen hier en daar enkele lijsten en persoonlijke initiatieven onder VU-label tot stand. Vooral in het Antwerpse waren er enkele verkozenen op lokale kartellijsten.

De communautaire spanningen waren intussen toegenomen. De laatste talentelling had de verdere verfransing van de gemeenten rond de hoofdstad blootgelegd. Aan Vlaamse zijde werd de druk

opgedreven om paal en perk te stellen aan de uitbreiding van het tweetalig gebied. Dat en de eis voor een zetelaanpassing op basis van de gewijzigde demografische situatie gaven de Volksunie wind in de zeilen. De partij kon 5 000 aanhangers bijeenbrengen tijdens een landdag in Sint-Kwintens-Lennik op 29 mei 1960 en 800 partijleden daagden op tijdens het zesde partijcongres. De wetgevende verkiezingen van 26 maart 1961 zorgden voor de doorbraak. De partij veroverde vijf Kamer- en twee Senaatszetels.

De vijf edities van de Vlaams-federale landdagen (1959-1963) zorgden voor een massale mobilisatie van leden en sympathisanten. [ADV, VAF770]

Maurits Coppieters tijdens een verkiezingsmeeting op 6 mei 1965 in Oostende. [ADVN, VFA8643]

259 mandaten veroverd en 31 VU'ers zetelden voortaan in de raden van de Commissie voor Openbare Onderstand (voorloper OCMW). Met acht burgemeesters en zes schepenen kon ook lokaal een succesvolle machtsbasis worden uitgebouwd. Voor de begeleiding van de nieuwkomers zorgden de studiedienst en de Vereniging van Vlaamse Mandatarissen (VVM).

De Eenheidswet, bedoeld voor economische expansie en sociale vooruitgang, maar ook voor financieel herstel, had de tegenstellingen tussen Wallonië en Vlaanderen verder aangewakkerd. Door de verhoogde communautaire focus kon de Volksunie zich sterker profileren en haar basis verbreden, onder meer ook door de deelname aan de eerste Mars op Brussel en een buitengewoon congres over de taalgrens, het federalisme en Brussel (17 december 1961). De VU-volksvertegenwoordigers dienden in de Kamer een federalistisch wetsvoorstel in, terwijl de Vlaamse eisen op straat en in volksvergaderingen en meetings kracht werden bijgezet. Dit alles culmineerde in een tweede Mars op Brussel, waaraan de VU weer haar volle steun verleende. Een nieuwe landdag, in juni 1962 in Asse, bracht tienduizend leden en sympathisanten samen. Het Vlaamse protest kon niet verhinderen dat de overeenkomst die op 5 juli door de regeringspartijen in Hertoginnedal werd gesloten in het parlement werd goedgekeurd. Hoewel bedoeld als pacificatiemechanisme, bevatte het compromis onder meer door de aparte regeling voor de randgemeenten, meerdere kiemen voor verder communautair ongenoegen.

Naast de taalproblemen hielden ook sociaaleconomische thema's de VU bezig. De eis om werk in eigen streek stond hoog op de agenda. Op het partijcongres van 3 en 4 november 1962 over de economische en sociale toekomst van Vlaanderen kwam verder het uitblijven van de autosnelweg E3 (de huidige E17) aan bod, alsook de industrialisatie van Vlaanderen en de landbouwproblematiek.

In 1964 nam de VU wel als een volwaardige politieke formatie deel aan de gemeenteraadsverkiezingen. De partij kwam op in een honderdtal gemeenten, waarvan in twintig onder eigen naam. Er werden

Interne twisten komen aan de oppervlakte

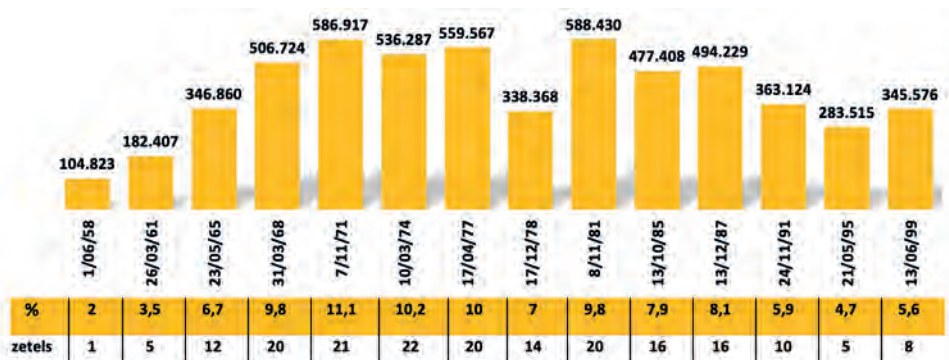
Intussen kreeg de partij te maken met interne problemen. Een reeks incidenten rond uniformdracht, geweldpleging en vandalisme leidde in 1966 tot een definitieve breuk met de VMO als propagandaorganisatie.

Daarnaast kwam het tot een breuk met de Brusselse VU-volksvertegenwoordiger Daniël Deconinck. Hij was voorstander van een brede Vlaamse frontvorming op travailistische en federalistische basis en kreeg daarmee de traditionele en radicalere nationalistenvan tegen zich. De tegenstellingen escaleerden en in 1965 werd Deconinck met zijn medestanders uit de partij gezet. Zij namen datzelfde jaar met een afzonderlijke lijst deel aan de verkiezingen als Vlaamse Democraten, maar behaalden geen verkozenen.

De Volksunie ondersteunde gretig de studentenacties die leidden tot de splitsing van de Leuvense universiteit. [ADVN, VAFA405]

Kamer van Volksvertegenwoordigers

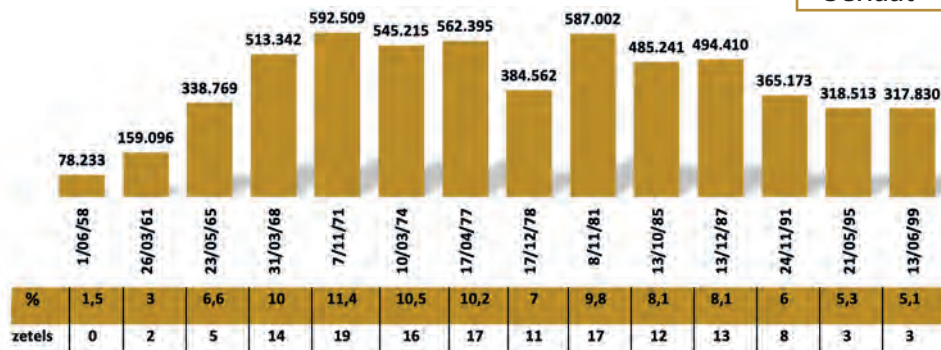
De Volksunie zette bij de wetgevende verkiezingen van 23 mei 1965 een aantal (ver)nieuwe(nde) kandidaten op haar lijsten en realiseerde op die manier voor een deel toch de verruiming. Onder meer Maurits Coppieters, Hugo Schiltz en Pieter Leys werden toen verkozen. De aanhoudende commotie rond de communautaire thema's (de ontgoocheling over de taalgrenskwestie, Hertoginnedal en de voorgestelde grendelgrondwet) gaf het VU-programma extra armslag. De VU verdubbelde haast haar stemmenaantal: de partij kon voor de Kamer 346 860 stemmen vergaren, goed voor twaalf zetels. Voorts werden 35 provincieraadsleden verkozen. Men kon terecht van een succes spreken.

In diezelfde periode werd het partijblad omgedoopt tot *Wij* en het verscheen voortaan op 24 bladzijden. Veel aandacht ging naar de sluiting van een aantal Limburgse steenkoolmijnen. De VU, de Vlaamse Volksbeweging (VVB), vakbonden en lokale protestgroepen kaartten de achterstelling aan van de provincie Limburg en het sociale onrecht dat voortvloeide uit de sluiting van de steenkoolmijnen. De partij maakte de beperkte financiële inspanningen voor de reconversie in Limburg, terwijl voor Wallonië een veelvoud van middelen werd voorzien. Toen in 1966 in Zwartberg doden en gewonden vielen, poogde de regering de VU hiervoor mee verantwoordelijk te stellen. De partij kon de publieke opinie echter van het tegendeel overtuigen.

In de volgende maanden werd het probleem van de splitsing van de Leuvense universiteit actueel – wederom een thema met grote mobilisatiekracht voor de VU. Bij de verkiezingen van 31 maart 1968 werd voor het eerst de kaap van een half miljoen kiezers overschreden. Met 9,79% van de stemmen veroverde de partij twintig zetels in de Kamer en veertien in de Senaat. Voorts werden nog 623 provincieraadszetels door VU-leden ingenomen. De spanningen rond Zwartberg en 'Leuven Vlaams', de algemeen toenemende communautaire problemen en het jonge imago van de VU maakten haar in Vlaanderen de derde partij, na de christendemocraten en de socialisten, maar vóór de liberalen.

Het elfde partijcongres op 19 en 20 april 1969, dat handelde over vrijheid, gelijkheid, democratische openheid en inspraak, kan opmerkelijk worden genoemd. Voor het eerst werd ook het thema leefmilieu aangesneden. In de loop van de volgende jaren bleef de partij hieraan aandacht besteden, zonder er electoraal voordeel uit te kunnen halen. De communautaire kwesties, met onder meer de grondwetsherziening van 1970 en haar gevolgen, bleven de partijagenda domineren.

Senaat

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1970 werd verder ingezet op lokale verankering. De partij legde 143 lijsten voor en steunde er 217 andere. Dat leverde 613 Vlaams-nationalistische verkozenen op. Minstens twaalf VU-leden of -sympathisanten konden een burge-meesterssjerp omgorden.

De verkiezingslogan van de VU voor de wetgevende verkiezingen van 7 november 1971 – ‘Maak ons nóg sterker’ – werd inderdaad opgevolgd. 586 917 kiezers of 11,11% brachten 21 VU-verkozenen in de Kamer. Zij werden in de Senaat bijgestaan door negentien partijgenoten. Bij de agglomeratie- en federatieraadsverkiezingen op 21 november 1971, werd de VU zelfs de tweede Vlaamse partij, na de CVP. Het kiesgebied beperkte zich toen tot de Brusselse Agglomeratie en de Randfederaties Asse, Halle, Tervuren, Vilvoorde en Zaventem – met andere woorden precies het gebied dat de inzet was van taalpolitieke twisten.

Van zweep- tot beleidspartij

Eind 1975 volgde Hugo Schiltz Frans Van der Elst op als partijvoorzitter. Onder zijn leiding zou de partij ideologisch verdiepen en evolueren tot een partij met beleidsverantwoordelijkheid. Tot dan had de VU vooral een rol gespeeld als zweeppartij om Vlaamse thema's op de politieke agenda te zetten en druk uit te oefenen op de Vlaamse verkozenen van de andere politieke partijen. De wetgevende verkiezingen van 10 maart 1974 brachten een licht

electorale terugval voor de VU, maar dat vertaalde zich niet in minder volksvertegenwoordigers: 22. In de Senaat moesten wel drie zitjes worden afgestaan en bleven zestien VU-senatoren over. De partij werd voor het eerst, samen met het Front démocratique des Francophones (FDF) en het Rassemblement Wallon (RW) uitgenodigd om over een regeringsvorming te praten. Vooral de staats hervorming kwam hierbij aan bod, maar door de tegenstellingen tussen de

federalistische partijen koos formateur Leo Tindemans ervoor alleen het RW aan zijn rooms-blauwe kabinet toe te voegen. De gesprekken leidden tot beperkte communautaire aanpassingen, maar ze bevorderden ook, tegen de zin van de VU, de vorming van een Brussels gewest.

Boven: Partijmilitanten op propagandatocht voor de verkiezingen van 17 april 1977. [ADV N, VFA11428/8]

Links: Betoging voor de inrichting van Nederlandstalig onderwijs in de faciliteitengemeente Komen, 6 oktober 1979. [ADV N, AC858]

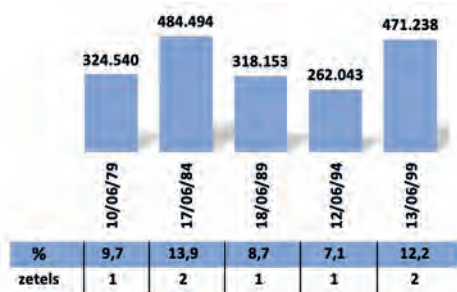

Hugo Schiltz opent op 22 september 1985 het partijcongres in aanloop naar de federale verkiezingen van 13 oktober. [ADVN, VFB1743/57]

De resultaten van de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 zorgden met 745 VU-verkozenen en een deelname aan meer dan twintig schepencolleges voor een verdere versterking van de lokale aanwezigheid.

In de loop van 1975 en 1976 werden VU-kopstukken betrokken bij informele en officiële gesprekken over de toekomst van de Belgische instellingen. Het klimaat verbeterde voor een deelname van de VU aan de regering. In 1977 was het zover. Voor de verkiezingen van 17 april 1977 trok de partij naar de stembus met de slogan 'Gedaan met geven en toegeven'. Een electorale stagnatie, twee mandaten minder in de Kamer (twintig) en een meer in de Senaat, betekende geen hinderpaal om mee aan te schuiven aan de onderhandelings-tafel. Samen met socialisten, christendemocraten en FDF sloot de VU

Europees Parlement

op 24 mei het Egmontpact, waarbij de contouren werden vastgelegd voor een federale hervorming van de staat. De tegenstand binnen en buiten de partij was echter groot. Vooral het behoud van de taalfaciliteiten en het zogenoemde inschrijvingsrecht bleken moeilijk verteerbaar. Als pasmunt voor waarborgen voor de Vlamingen in de hoofdstad zouden Franstalige inwoners uit de zogenaamde Egmontgemeenten zich in een Brusselse gemeente fictief kunnen inschrijven en daardoor bepaalde taalfaciliteiten en stemrecht voor kandidaten uit het Brusselse bekomen.

De tegenstand tegen het Egmontpact nam toe en leidde tot afscheuringen. Karel Dillen en Lode Claes richtten elk een eigen partij op, respectievelijk de Vlaams-Nationale Partij (VNP) en de Vlaamse Volkspartij (VVP). Enkele aanpassingen, onder meer op vraag van de VU, mondden uit in de Stuyvenbergakkoorden, maar de tegenstand in Vlaanderen verflauwde niet. Bij de verkiezingen van 17 december 1978 werd de compromisbereidheid van de VU-onderhandelaars zwaar afgestraft. Voor de Kamer viel de partij terug op 388 783 stemmen of zeven procent van de kiezers, wat haar veertien zetels opleverde. In de Senaat bleven nog elf VU-mandatarissen over. Voor

De VU en Europa

De VU stond als pro-regionalistische beweging positief tegenover het Europese integratieproject. Daarbij werd het autonomiestreven van Vlaanderen gekaderd binnen het Europa van de regio's. Op 10 juni 1979 werd Maurits Coppieiers het eerste VU-Europarlementslid. Hij richtte mee de Europese Vrije Alliantie (EVA) op, een samenwerkingsverband van Europese nationalistische en regionalistische partijen. In 1981 volgde Jaak Vandemeulebroucke hem op. Na de Europese verkiezingen van 17 juni 1984 kreeg hij het gezelschap van Willy Kuijpers. Met de Europese verkiezingen van 18 juni 1989 ging het tweede mandaat verloren, zodat Vandemeulebroucke als enig VU-Europarlementslid overbleef. Op 12 juni 1994 verlengde hij zijn mandaat, maar in 1998 stond hij zijn zetel af aan Nelly Maes. Op 13 juni 1999 behaalde het kartel VU-ID twee Europese parlementszetels, voor Bert Anciaux en Nelly Maes; nog datzelfde jaar volgde Bart Staes Bert Anciaux op.

het eerst had een concurrerende Vlaams-nationalistische lijst een zetel behaald: de kartellijst van de Vlaamse Volkspartij (VVP) en Vlaams-Nationale Partij (VNP) die later werd omgevormd tot het Vlaams Blok, zond Karel Dillen naar de Kamer.

In de loop van de volgende jaren poogde de VU het verloren gegane krediet te herwinnen. De partij mengde zich in de controversie rond de crises in Voeren en Komen. In de nasleep van Egmont nam Hugo Schiltz ontslag als voorzitter. Op 8 september 1979 werd Vic Anciaux de nieuwe partijvoorzitter.

Intussen werd onder leiding van premier Wilfried Martens een nieuwe staats hervorming uitgewerkt. De VU vond die veel te beperkt. Naar aanleiding van de moeilijkheden in de Waalse staalsector eiste de partij dat de bevoegdheid over de nationale sectoren naar de gewesten werd overgeheveld.

Daarnaast sloot de VU aan bij de vredesgedachte, die met de slogan 'Nooit meer oorlog' ook direct na de Eerste Wereldoorlog sterk aanwezig was in de Vlaamse beweging. In de jaren 1980 nam een belangrijke VU-delegatie deel aan zowat elke grote betoging tegen de plaatsing van raketten en voor ontwapening.

De wetgevende verkiezingen van 8 november 1981 brachten een herstel mee voor de VU-vertegenwoordiging in het parlement. 588 438 kiezers stuurden twintig VU-verkozenen naar de Kamer en de Senaat telde voortaan zeventien VU-leden. De partij trad eind 1981 toe tot de proportioneel samengestelde eerste Vlaamse Executieve. Schiltz kreeg de portefeuille van Financiën en Begroting, maar probeerde ook de beperkte zelfstandigheid van Vlaanderen door ambtelijke bezoeken in Catalonië en Tsjechoë gestalte te geven. De VU bleef in

de Vlaamse Executieve en de Vlaamse Raad, maar ook in het Belgisch parlement de Vlaamse eisen omtrent Voeren verdedigen. De partij mobiliseerde ook voor betogingen, zoals op 5 februari 1983 in Hasselt tegen de benoeming van Happart als burgemeester.

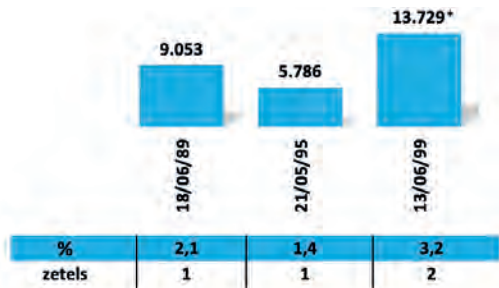
In de aanloop van de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 benadrukte de VU vooral de rol van de gemeente als bouwsteen voor de Vlaamse staat. Er werden ruim achthonderd VU-leden en -gezinden verkozen. De partij was in 73 schepencolleges vertegenwoordigd, met 26 burgemeesters en 63 schepenen. Ook op het lokale vlak profileerde de VU zich als een partij die beleidsverantwoordelijkheid opnam.

Op 13 oktober 1985 diende de partij een nieuwe nederlaag te incasseren. Ditmaal restten er nog zestien Kamerzetels en zestien zitjes in de Senaat. Vic Anciaux werd opgevolgd door Jaak Gabriëls en na de verkiezingen van 1987 kreeg de partij de kans om opnieuw mee te regeren. Een nieuwe staats hervorming werd zo mogelijk en daarin werd een aanzienlijk deel van de traditionele eisen van de VU

Bert Anciaux posierend voor een mediacampagne in het kader van de Vlaamse en federale verkiezingen van 21 mei 1995. [ADV, VFA4136, © Wim Van Goethem]

Brussels Hoofdstedelijke Raad

* VU in kartel met VLD en onafhankelijken

verwezenlijkt. Belangrijke bevoegdheidspakketten gingen naar de gemeenschappen en de gewesten, er werd een regeling getroffen voor Brussel en voor de financiering van de deelgebieden. De derde fase van de staatshervorming, waarin de belangrijkste elementen zaten, bleef echter aanslepen. De partij raakte bovendien verdeeld over de abortusproblematiek. De electorale achteruitgang was ook op lokaal vlak voelbaar. In 1988 verloor de partij vrij algemeen en met een achteruitgang van 2,9% tegenover 1982. Bestuursakkoorden leverden niettemin nog negentien burgemeesters, 102 schepenen en veertien voorzitters in de Openbare Commissies voor Maatschappelijk Welzijn op.

In september 1991 stapte de VU uit de federale coalitie wegens de Franstalige politieke druk omtrent de verkoop van Waalse wapens. De daaropvolgende verkiezingen van 1991 zorgden voor een zware achteruitgang voor de VU, die was opgekomen als VU-Vlaamse Vrije Democraten. Gabriëls had gepoogd om de partij te heroriënteren en met een vernieuwings- en verjongingsactie een nieuw elan te geven. Dat kwam tot uiting op het partijcongres van 12 en 13 mei 1990 in Leuven. Meer democratie, een nieuwe politieke cultuur, solidariteit, een betere leefomgeving, pluralisme, vrede en een confederaal Europa waren de thema's die er aan bod kwamen. In het najaar van 1990 werd het Toekomstplan voor Vlaanderen voorgesteld. De verkiezingen van 1991 zouden de geschiedenis ingaan als 'Zwarte Zondag' door de grote stemmenwinst voor het Vlaams Blok. De VU hield voor

de Kamer – na een verlies van ruim 120 000 stemmen – nog 363 124 kiezers over, goed voor tien zetels. In de Senaat telde de VU nog acht mandatarissen.

In de Vlaamse regering en de Brusselse gewestregering namen respectievelijk Johan Sauwens en Vic Anceaux ministerfuncties op. Zij probeerden hun bevoegdheden maximaal binnen de grenzen van de staatshervorming te interpreteren.

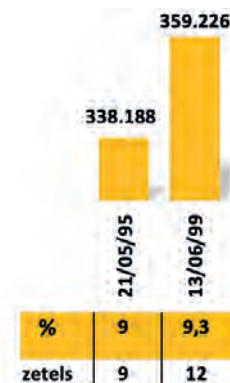
Een partij in crisis

De stapsgewijze hervorming van België naar een federale staatsstructuur zorgde ervoor dat de VU een deel van haar electorale aantrekkingskracht verloor. Deze evolutie, de verkiezingsnederlaag in 1991 en de forse winst van het Vlaams Blok stortten de partij in een zware crisis.

Ook in andere partijen werden pogingen ondernomen tot ideologische vernieuwing en om het electoraat te verbreden. Vooral de verruimingsplannen van de liberale partijvoorzitter Guy Verhofstadt konden een aantal VU-politici bekoren. Gabriëls stapte op als voorzitter en verhuisde met een aantal mandatarissen naar de nieuw opgerichte Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD). Andere VU-mandatarissen trokken naar de CVP, het Vlaams Blok, de Socialistische Partij (SP) of Anders Gaan Leven (Agalev). Ook de partijleden reageerden verdeeld op de politieke signalen uit de VU en op de verleidingsmanoeuvres van de andere partijen.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1994 verloor de VU een derde van haar aanhang. De interne tegenstellingen hadden ook in de lokale afdelingen voor verscheurdheid gezorgd. In de schepencolleges werd eveneens een achteruitgang vastgesteld, maar in Antwerpen en Gent kon de VU voor het eerst tot de bestuursmeerderheid toetreden.

Vlaams Parlement

De ideologische verscheidenheid die de Volksunie vanaf het begin had gekleurd, had al eerder tot een afscheiding van de uitersten geleid en bleek onder druk van de nieuwe uitdagingen opnieuw de partijsamenhang op de proef te stellen. De parlamentsfracties werden uitgedund door de vele overstappen en het einde van de VU werd voorspeld. De nieuwe partijvoorzitter Bert Anciaux moest het tij doen keren. De VU noemde zich de partij van het democratische Vlaams-nationalisme, waarmee ze zich afzette tegen het concurrerende Vlaams Blok. De ondertitel Vlaamse Vrije Democraten verdween uit de partijnaam. Vanuit de oppositie steunde de VU het Sint-Michielsakkoord, waarbij opnieuw een belangrijk deel van het partijprogramma werd verwezenlijkt.

Bert Anciaux stelde voor zichzelf en de partij een limiet van minstens 300 000 stemmen in de verkiezingen voor de Vlaamse Raad in 1995. Dat doel werd bereikt. Op 21 mei 1995 zorgden 338 188 kiezers ervoor dat negen VU-leden naar de eerste rechtstreeks verkozen Vlaamse Raad werden gestuurd. Voor de Kamer behaalde de VU 283 515 stemmen en vijf volksvertegenwoordigers. In de Senaat werden drie VU-verkozenen opgenomen. In de Brusselse Hoofdstedelijke Raad werd Vic Anciaux vervangen door Sven Gatz.

Na de verkiezingen van 1995 leek de VU de eenheid te hebben hervonden met een vernieuwd programma, een jongere leiding en jongere mandatarissen. De communautaire eisen werden verwoord in een ondubbelzinnige keuze voor een confederaal staatsmodel in België.

In 1998 nam Anciaux tijdelijk ontslag als partijvoorzitter om een nieuwe verruimingsoperatie te leiden. Patrik Vankrunkelsven nam vanaf dan het voorzitterschap waar. Anciaux richtte de links-liberale verruimings- en vernieuwingsbeweging ID21 op, die vanaf 1998

Bij de ledenbevraging over de toekomst van de partij probeerden drie projecten de militanten te overtuigen. Bijvoorbeeld met dit tuitje van de groep Niet Splitsen. [ADV N, WV01076]

een alliantie vormde met de VU. De alliantie VU-ID kende succes bij de verkiezingen van 1999. Zij telde acht verkozenen voor de Kamer, twee voor de Senaat, elf voor het Vlaams Parlement en een Brusselse raadszetel. Maar binnen de VU groeiden spanningen tussen de progressieven die voorstander waren van de vernieuwingsbeweging en anderen die de focus op de Vlaams-nationalistische thema's verkozen. De tegenstellingen zouden nog worden versterkt door de Vlaamse en federale regeringsvorming.

VU-voorzitter Vankrunkelsven koppelde de deelname aan de Vlaamse regering aan de eis voor een staats hervorming, een bevoegdheid die aan de federale overheid toebehoort. Formateur Verhofstadt beloofde als compromis de oprichting van een overlegforum over de regionalisering van de Gemeente- en Provinciewet en de herziening van de Financieringswet. Andere thema's zouden op tafel worden gelegd in een nieuwe intergouvernementele en interparlementaire conferentie voor de staats hervorming (Costa). Hoewel dit niet volledig beantwoordde aan de verwachtingen, stemde de VU in met Vlaamse regeringsdeelname en na interne strubbelingen werd Bert Anciaux uiteindelijk een ministerspost gegund. Ook Johan Sauwens werd opnieuw Vlaams minister, maar moest opstappen in mei 2001 na de onthulling van zijn aanwezigheid op een bijeenkomst van het Sint-Maartensfonds, een vereniging van oud-Oostfrontstrijders. Sauwens werd als minister opgevolgd door Paul Van Grembergen.

Een aantal eerder traditionele VU'ers had zich intussen verenigd in de Oranjehofgroep (genoemd naar een Gents restaurant). Geert Bourgeois, een van de voortrekkers van deze groep, werd bij een nieuwe voorzittersverkiezing begin 2001, voor het eerst rechtstreeks door alle leden, onverwacht als winnaar aangeduid, waarbij hij partijvoorzitter Vankrunkelsven versloeg.

De stemming legde een diepe kloof bloot tussen de strekkingen binnen de partij. Discussies over de toekomst van de partij en onenigheid over het Lambermontakkoord dat de vijfde staats hervorming vastlegde, leidden in 2001 tot een breuk in de VU-ID-alliantie. Bourgeois nam ontslag als voorzitter vanwege Lambermont en ondervoorzitter Fons Borginon nam het stuur over. Hij kon echter als nieuwe partijvoorzitter het tij niet meer keren. Een gemeenschappelijk project bleek niet meer haalbaar en de beslissing hoe verder te gaan, werd bij de leden gelegd.

Uit die ledenbevraging over de toekomst van de partij bleek eveneens een sterke verdeeldheid. Bourgeois verzamelde de meeste aanhangers (47%) in de groep Vlaams-Nationaal. De Toekomstgroep van Anciaux werd door ruim 22% van de VU-leden gesteund, terwijl een middengroep met de naam Niet Splitsen 30% van de stemmen kreeg. Geen van de drie groepen mocht dus, bij gebrek aan een absolute meerderheid, de naam 'Volksunie' overnemen, maar de groep Vlaams-Nationaal kreeg de facto de partij in handen. Hierbij dient ook vermeld dat van de 15 297 stemgerechtigden, slechts 9 801

leden (64%) deelnamen aan het referendum. De groep Niet Splitsen hield snel op te bestaan. De Toekomstgroep richtte de partij Spirit op, terwijl de groep Vlaams-Nationaal actief bleef onder de naam Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA). Daarnaast vertrok een aantal kopstukken naar andere partijen. **[FRANK SEBERECHTS]**

Selectie van bronnen: F. Van der Elst, *Twintig jaar Volksunie (1954-1974). Een beknopt overzicht van de wording, de stichting en de geschiedenis van de Vlaams-nationale partij*, Brussel, 1974; E. Raskin, *Van binnenuit bekeken. De herinneringen van een VU-parlements lid*, Antwerpen, 1980; T. Van Overstraeten, *Op de Barrikaden. Het verhaal van de Vlaamse Natie in wording*, Brussel, 1984; F. Van der Elst, *De bewogen jaren. Mijn memoires 1920-1958*, Tielt, 1985; K. Hoflack, *Monologen met Hugo Schiltz*, Leuven, 1992; F. Seberechts, *De Vlaams-nationale partijen in de gemeenteraadsverkiezingen na de Tweede Wereldoorlog*, in: *De Gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek (1890-1970). Handelingen van het 16de Internationaal Colloquium*, Spa, 2-4 september 1992, 1992, pp. 275-292; Ba. De Wever, *Herrijzenis van de Vlaams-nationale partijpolitiek (1949-1965): het arrondissement Antwerpen*, KUL, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Leuven, 1995; S. Govaert, *La Volksunie. Du déclin à la disparition*, in: *Courrier Hebdomadaire du CRISP*, 2002, nr. 1748; F. Seberechts, *Onvoltooid Vlaanderen. Van taalstrijd tot natievorming*, Antwerpen, 2017; E. Clijsters, *Volksunie/Vlaamse democraten 1965: van "vurig begeerde eendracht" naar "misdadige broederstrijd"*, in: *WT. Tijdschrift over de geschiedenis van de Vlaamse beweging*, jg. 80, 2021, nr. 1, pp. 5-36 en nr. 2, pp. 101-129; M. Maes, *De ledenaantallen van de politieke partijen in België*, KU Leuven, 1988; S. Fiers, *De partijvoorzitters in België*, KU Leuven, 1998.

Ministers en staatssecretarissen

De VU leverde ministers en staatssecretarissen voor verschillende regeringen op het federale en het regionale niveau. De partij trad voor het eerst tot de Belgische regering toe in 1977-1978, in de regering-Tindemans IV. **Hektor De Bruyne** werd minister van Buitenlandse Handel. **Rik Vandekerckhove** kreeg de portefeuille van Wetenschapsbeleid. Tenslotte werd **Vic Anciaux** staatssecretaris van Nederlandse Cultuur en Sociale Zaken, toegevoegd aan de minister voor het Brussels Gewest. De drie behielden deze bevoegdheden in de regering-Vanden Boeynants II (1978-1979). Ook in de federale regering-Martens VIII (1988-1991) kreeg de VU twee ministers en één staatssecretaris. **Hugo Schiltz** ontving de portefeuille van Begroting en Wetenschapsbeleid, terwijl **André Geens** minister van Ontwikkelingssamenwerking werd. **Jef Valkeniers** bleef tot 1989 staatssecretaris voor het Brussels Gewest. Op het Vlaamse niveau werkte de VU aan verschillende kabinetten mee. In de regering-Gaston Geens I (1981-1985) kreeg **Hugo**

Schiltz Financiën en Begroting toegewezen. **Johan Sauwens** nam deel aan verschillende regeringen: als minister van Openbare Werken in de regering-Geens IV, als minister van Verkeer, Buitenlandse Handel en Staatshervorming in de regeringen-Van den Brande II (1992) en III (1992-1995) en als minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Ambtenarenzaken en Sport in de regering-Dewael I (1999-2001). In dit kabinet kreeg **Bert Anciaux** de heterogene portefeuille van Cultuur, Jeugd, Huisvesting, Stedelijk beleid, Brusselse aangelegenheden en Ontwikkelingssamenwerking. Johan Sauwens werd in mei 2001 opgevolgd door **Paul Van Grembergen**. **Vic Anciaux** werd driemaal staatssecretaris in de Brusselse regering, namelijk in de kabinetten-Picqué I (1989-1992), II (1992-1995) en III (1995-1999). Hij kreeg telkens de bevoegdheden Migrantenbeleid, Energie en Brandweer toegewezen. In 1997 nam hij ontslag na een conflict over het taalhoffelijkheidsakkoord in Brussel. Hij werd opgevolgd door **Sven Gatz**.